

“El paper de l'art és l'exercici de la curiositat”

Francesc Torres, consagrat com un dels millors artistes d'instal·lacions del moment, exposa 'El Continent de Cristall' al Moll de la Costa, a Tarragona, al Cobert 2. Europa, la política, la utopia, l'art... Torres ho mescla tot i ens en parla.

L'any 1991 deien que el futur era “nostre”. Barcelona seria seu de les Olimpíades. Madrid, capital cultural europea. No hi havia crisi. “Érem” els millors, i formavem part del millor dels móns: Europa. En aquest context d'eufòria i d'autosuficiència, van produir-se dos fets artístics que expressaven el que ningú volia sentir. Al Centro de Arte Reina Sofía va aparèixer exposat el

Dodge Dart de Carrero Blanco, impecable, un minut abans de saltar pels aires. Mesos després, a Barcelona, al Centre d'Art Santa Mònica, en una instal·lació titulada *Amnèsia-Memòria*, les fotos immenses de les cares dels maquis catalans. Les dues peces formaven part de 50 *lluvias* i *El carro de fenc* dues importants exposicions de l'artista Francesc Torres. Feia vint anys que vivia als EUA i malgrat no haver perdut mai el contacte amb l'estat espanyol, aquestes dues exposicions van ser la seva *reentré*. A Madrid, una part de la crítica, els col·leccionistes i la premsa, li van donar l'esquena. A Barcelona, a part de reaccions individuals, la seva obra, la va comprar el fons d'art de la Generalitat. Avui, Francesc Torres, consagrat com un dels millors artistes d'instal·lacions del moment, torna amb una metàfora inquietant, lúcida, poètica i provocativa d'Europa: *El Continent de Cristall*. 48.000 ampolles buides de vidre blanc formen un perfecte rectangle, com una alineació militar. A banda i banda, piles de vidre triturat coronades per ex-vots de vidre transparent. En un extrem, una piconadora, que cada dia avança una mica, trinxant les ampolles que es troba en el camí. Al fons, una caseta de vidre esmerilat. A l'interior, sis televisors ofereixen en directe les programacions de diversos països europeus. Els sons es barregen. Les imatges es veuen borroses.

—*El Continent de Cristall* és una sedimentació fruit d'haver reflexionat molt sobre l'Europa dels últims deu anys. Quan va pujar Gorbtxov, semblava que el sistema soviètic s'anés a sanear. L'enemic deixava de ser una amenaça. L'Europa occidental s'omplia d'orgull i eufòria. Fins i tot deien que l'OTAN ja no tenia sentit. Els americans es van espantar. Va caure el mur de Berlín. Era la fi del comunisme soviètic i, de retruc, de tota l'esquerra mundial. A Maastricht es gestava l'Europa Unida. Al mateix temps, esclatava la guerra dels Balcans i ningú tenia capacitat d'aturar-la. I ara, les eleccions italianes que, per mi, han estat l'alerta roja. Per celebrar els cinquanta anys del desembarcament de Normandia, a Itàlia, voten Berlusconi i pugens neofeixistes al Govern... tot aquest pastís és *El Continent de Vidre*.

—*Ampolles de vidre en perfecta formació, la piconadora que avança, la uniformitat és molt fràgil, l'amenaça és molt pròxima?*

—Europa és coherent històricament i culturalment. Una de les nostres coherències és que en els últims dos mil anys no hem fet altra cosa que matar-nos els uns als altres. No és coherent moralment, sinó com una pràctica continuada. Vist des de lluny, per mi, que visc als EUA, fa més por que una pedregada. No és que s'acosti un cataclisme, però hi ha tota una sèrie d'indicadors, de fets, que no són gens tranquil·litadors i que, segons la química política i social

del moment, podrien desencadenar una cosa molt grossa.

—*Les televisions juntes en una casa de vidre esmerilat que no permet de veure-les nítidament... la televisió construeix una realitat falsa?*

—La caseta de vidre és la cultura europea com a edifici. La construcció europea amb tota la pluralitat cultural que pugui haver-hi. Pot tenir diverses lectures. Una seria la de l'europeu que es mira el retrat de família però no l'acaba d'entendre, no perquè no pugui, sinó perquè la informació que se li dona és dúctil... O bé perquè l'excés d'informació acaba negant-la, no ho pot processar. També es pot interpretar com la lectura del no europeu, el que es mira Europa des de fora. No entén, ni el deixen. Li ensenyen la caseta bonica, però no deixen que s'hi fiqui, que entengui els discursos...

—*Les ampolles són objectes sense contingut. Hi ha una manca d'informació, d'educació, per entendre la història i reaccionar-hi?*

—Només cal llegir el diari cada dia. Hi ha una part de responsabilitat que no és delegable pel que fa a la política, a la societat i a l'art. Una persona que no té interès per estar informada, no té inquietud, no pot entendre ni la política ni l'art. Ara bé, no he cregut mai en l'art per a tothom.

—*L'anomenat fracàs de les utopies obre nous camins a l'art i a la imaginació?*

—Una utopia és un mite, no en el sentit de falsedat, sinó com a model de comportament que dona sentit a l'experiència. Potser ens equivoquem pensant que la utopia, tal i com l'escriuim, en blanc i negre, es pot traduir a la realitat. El que sí que és cert és que sense utopia no es pot anar enlloc.

—*Però ara, políticament, no és gens fàcil creure en utopies.*

—Sí, però tant és. També són molt complicades les relacions interpersonals i ens continuem enamorant. I malament el dia que no ho féssim. Amb la política és el mateix. Tu estàs absolutament convençut que el món es pot canviar, per tal que hi hagi més justícia o es visqui millor. No pot ser que el del Ferrari descapotable s'exporti sempre la més maca. No pot ser. Això és la cultura. Així és com s'ha mogut el món.

—*Es greu, doncs, que tots aquells artistes o gent més o menys compromesa en el temps del franquisme hagin dimitit del que feien durant aquell temps, quan va desaparèixer el dictador.*

—El món de l'art espanyol en aquests moments està pràcticament despolititzat, o més que això, està desproveït d'ideologia. Es fa molta decoració de luxe. De tota manera, cal fer una diferència, una cosa és un art compromès i una altra un art de contingut social i polític. L'artista *engagé* dona una resposta ètica a una situació conjuntural, el franquisme, per exemple. S'acaba el franquisme, i punt i a part.

"Europa és coherent històricament i culturalment. Una de les nostres coherències és que en els últims dos mil anys no hem fet altra cosa que matar-nos els uns als altres. No és coherent moralment, sinó com una pràctica continuada."

Molta gent que feia art militant, al cap d'una setmana de morir-se Franco feia art abstracte. Els altres som els qui estem interessats en continguts d'aquest tipus. Si a tu t'interessa la societat i la política com a art de l'impossible o del possible, des d'un punt de vista estrictament intel·lectual, com et podria interessar una altra cosa, no pares pel fet de que hagi desaparegut un dictador. L'únic que necessites és que hi hagi un estat i uns poders fàctics, unes relacions de poder, etc.

—*És més estimulants una situació política com l'actual que una dictadura, per a un artista com tu?*

—Sí. Una dictadura és o blanc o negre. Mentre que en una situació de democràcia formal

com la que tenim ara, la gradació de grisos és infinita, és molt més difícil filar prim. És més interessant. Però aquestes coses s'afronten d'una manera bastant simplista: mort el dictador ja ens podem dedicar a passar-nos-ho bé. I no és això. Ara bé, com és una qüestió d'opció i d'interès, tothom fa el

que vol. Jo mateix si algun dia veig que ja he dit tot el que podia dir, em dedicaré a parlar d'altres coses.

—*Tu eres a París al maig del 68, tenies dinou anys i vas participar-hi.*

—Estava allà, no em va quedar cap més remei, he he he... Va ser una loteria. I ens ha marcat a tota una generació.

—*Més en un sentit nostàlgic que res?*

—No, jo no he celebrat mai cap aniversari. De nostàlgia, res. En aquell moment hi havia una absència absoluta de derrotisme, i no únicament en política, sinó en tot. Es collaven al màxim els límits del possible: amb la cultura, amb l'art, la política, les relacions interpersonals, sexuals... Això era excitant. Més que ara. I no vull dir que en els nostres temps era millor. En aquell moment passaven coses interessantíssimes, ara també en passen, però d'un altre caire. L'atmosfera generalitzada és d'un conservadorisme que ha tancat files. Això és simplement constatar un fet. Però de nostàlgia, gens. L'únic que em sap greu és que llavors tenia vint o vint-i-cinc anys menys. Qui els enxampés.

—*Vist des d'ara, va ser una victòria?*

—No.

—*Poder-ho dir i poder-ho fer, sí.*

—Sí, el que passa és que va ser un privilegi històric poder-ho viure. El maig del 68 va ser el cant del cigne de l'avantguarda revolucionària. I no va ser una revolució de veritat, com les clàssiques. Es va quedar a mig camí

entre una revolució i una revetlla de Sant Joan.

—*A la instal·lació d'El carro de fenc, inspirada en el tríptic de Hieronymus Bosch, feies un paral·lisme entre els fets de la plaça de Tiananmen i el maig del 68...*

—Bosch és el meu artista predilecte.

—*Per què?*

—Per afinitat emocional. El trobo eminentment modern. És un cas acollonant i curiosíssim, tant pel tipus de coses que el preocupaven com pel moment en què les va fer. L'estrany d'aquest senyor, que, a més a més, era clergue i un protegit de Felip II, és que no acabés en mans de la Inquisició.

—*Què li interessa de la seva forma de treballar?*

—Sobretot els tríptics. El tríptic gairebé el considero com un antecedent de la instal·lació. És un objecte que s'obre i es tanca. Està pintat per les dues bandes. Té una narrativa molt important. Té introducció, nus i desenllaç, com les novel·les.

—*Per què agafar la idea de Bosch del Carro de fenc i aplicar-la als fets de Tiananmen i el maig del 68?*

—El fenc és una metàfora centreuropea del segle XVI i XVII que representa tot el que és desitjable a la vida: el poder, els diners, la salut... A la pintura central del Bosch, el carro de fenc, l'arrosseguen uns dimonis i el segueixen molt de prop tots els poderosos de la terra: els bisbes, els reis, els emperadors. El poble és baralla per poder-hi pujar a dalt i arrencar el que pugui. Vaig utilitzar la metàfora en el mateix sentit que se li donava a la pintura de Bosch, però circumscriuint-la en un període històric molt definit que anava del París del 68 al Tiananmen de l'abril-maig del 89. Volia remarcar la simetria invertida dels dos esdeveniments. Si el que va donar el to del maig dels 68, entre altres ideologies, va ser el maoisme, vint anys després els estudiants xinesos surten al carrer a jugar-se el tipus amb les teories d'Adam Smith, el mercat lliure, i les democràcies formals de tipus europeu. Vint anys que representen la crònica d'una generació i el salt mortal que ha hagut de fotre.

—*La ironia és fonamental per a allunyar-se del pamflet en instal·lacions d'aquest tipus.*

—La ironia és fonamental per a tot, i l'humor també. Serveix per crear una certa distància psicològica, no és res més que una defensa emocional.

—*Què et permet la instal·lació que no et permetin altres disciplines. Com vas decidir que aquest era el teu gènere?*

—Va ser un procés. M'interessa molt l'art. Tot. Al principi em costava molt decidir-me. Volia pintar, esculpir, escriure. A base d'anar forçant la màquina em va sortir el que volia fer. La instal·lació em permet d'utilitzar moltes pràctiques diverses per crear-ne una. La ins-

"El Continent de Cristall' [a l'esquerra, una imatge de la instal·lació] és una sedimentació fruit d'haver reflexionat molt sobre l'Europa dels últims deu anys. No és que s'acosti un cataclisme, però hi ha tota una sèrie d'indicators, de fets, que no són gens tranquil·litzadors i que, segons la química política i social del moment, podrien desencadenar una cosa molt grossa."

tal·lació participa de les arts escèniques, de l'es-cultura, té una component narrativa molt im-portant, si cal pintar, es pinta, s'utilitzen objec-tes trobats,... Pots adaptar els teus paràmetres en funció dels continguts o del que t'interesi fer.

—*Va ser senzill ficar un Dodge Dart com el de Carrero dins el Reina Sofia?*

—A l'exposició hi havia tres espais. Tres moments històrics. El 43, el 73 i el 93, que encara no havia passat. Pel 73, la peça era el Dodge. Voha l'original. I el vaig trobar en un Museu de l'Exèrcit, tot recargolat. És la millor instal·lació que he vist a la meua vida. Però no me'l van deixar. Vaig aconseguir-ne un igual, de l'època. Es va restaurar. Vaig trobar els banderins de la "gallina" i em van deixar reproduir les mateixes matrícules que duia.

—*Quines reaccions hi van haver?*

—A Madrid va caure literalment com una bomba. La gent es posava com una moto, en una direcció o en una altra. En canvi, la premsa parlava de tota l'exposició i d'aquesta sala només n'esmentaven el títol, com si fos una natura morta. Els únics que van reaccionar bé, van ser els americans. Els d'*Art in America* van escriure únicament d'aquesta peça. Aquí la van negligir.

—*Deu ser una satisfacció comprovar que has burxat precisament on fa mal.*

—Sí. Això va marcar la tònica de relació que he establert, particularment, amb Madrid i tota la moguda d'allà. Pel món de la cultura i de la crítica sóc persona *non grata*. I no és només

per aquesta peça, sinó per la resta de la meua obra. Ara bé, que en el context del Reina Sofia s'exposés una peça així va caure molt malament.

—*Quines reaccions va provocar el muntatge dels maquis a Barcelona?*

—La gent més gran eren els qui s'hi enganxaven... Hi va haver des del típic burgès català que quan veia el Sabaté, deia, "com és possible, si aquests eren uns bandits, uns assassins!", passant pels militans comunistes que em deien que de maquis ells també en tenien... A part d'anècdotes, la reacció global va ser molt diferent. Fins i tot em van comprar la peça per al fons d'art de la Generalitat. Jo considero que és una victòria. Si eventualment acaba al MACBA, estarà instal·lada i tothom que hi entri veurà el Quico Sabaté i companyia.

—*Per tant, no és pot pensar que pel fet que l'estat pagui l'art, no es puguin fer certes coses.*

—El que es tracta, igual que en política, és que tens un context, i has de treballar-hi, es produeix un estira i arronsa de forces i d'interessos, i tu n'has de sortir ben parat. És el resultat d'un pacte en el bon sentit de la paraula. Tu parles amb el poder, però no deixes que el poder condicioni el discurs. Si te'n surts és una petita victòria.

—*Es difícil que el teu art arribi a tenir molt més ressò del que té actualment?*

—Aquí ara s'intenta crear el col·leccionisme. És l'única manera que hi hagi un mercat d'art i que les galeries puguin funcionar. Per més que em foti reconèixer-ho, el que veig és que la societat espanyola en general és culturalment molt conservadora. Aquest país sempre ha donat grans figures, grans individus, però el substrat cultural del país és molt i molt conservador. Si s'intenta fomentar el col·leccionisme, l'únic art que pot funcionar és el que sigui de qualitat, evidentment, però que no incordiï.

—*Quin serà el paper de l'art en el futur, en aquest país?*

—El que ha estat sempre. Reduint-ho a l'essencial, el paper de l'art és l'exercici de la curiositat sense cap mena de límits. L'art és això. És molt simple. Si et fixes en la biologia, encara té més sentit. Si prens el model evolutiu, te n'adones que com més desenvolupada és una espècie en l'escala d'organismes vius del planeta, més llarga és la seva infantesa. La infantesa és el període d'aprenentatge. Com més complex, més s'ha d'aprendre. Una ameba és adulta molt aviat. La infantesa humana és la més llarga de totes. L'aprenentatge té un valor importantíssim per a la supervivència. L'art és l'activitat humana que serveix perquè tota l'espècie, entesa com un sol organisme, estigui en un estat d'aprenentatge constant, d'infantesa constant. L'art és un exercici totalment lliure de la curiositat, del coneixement, del joc. **Xavier Montanyà**